

رهنما

آستان قدس رضوی

۳۹

عصمت؛ زلال محض

حسن یوسفیان

بسم الله الرحمن الرحیم

رهنما ۳۹ (عصمت زلال محض)

نویسنده:

اداره تولیدات فرهنگی آستان قدس رضوی معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

ناشر چاپی:

انتشارات آستان قدس رضوی - به نشر

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

فهرست ----- ۵

رهنما۳۹ (عصمت زلال محض) ----- ۷

مشخصات کتاب ----- ۷

اشاره ----- ۷

۱-مفهوم عصمت ----- ۱۳

۲-عصمت و اختیار ----- ۱۹

۳. ناسازگاری با طبیعت انسان ----- ۲۵

مقدمه ----- ۲۵

۳-۱ سازگاری عصمت با اختیار ----- ۲۷

۳-۲ انسانِ برتر؛ نه برتر از انسان ----- ۲۸

۳-۳ توانایی انجام دادن گناه؛ نه آلودگی به آن ----- ۳۰

۳-۴ تعدیل قوا؛ نه سرکوب آن ها ----- ۳۱

۴. عصمت امامان ----- ۳۲

مقدمه ----- ۳۲

۴-۱ جدایی ناپذیریِ مقام امامت از عصمت ----- ۳۵

۴-۲ قرآن و عصمت امام ----- ۳۶

۴-۲-۱ آیهٔ امامت ----- ۳۶

۴-۲-۲ آیهٔ اولی الامر ----- ۳۷

۴-۲-۳ آیهٔ تطهیر ----- ۳۸

۴-۳ عصمت اهل بیت در روایات نبوی ----- ۳۹

مقدمه ----- ۳۹

۴-۳-۱ اهل بیت؛ همراه و همتای قرآن ----- ۴۰

۴-۳-۲ علی بن ابی طالب، مدار و معیار حق ----- ۴۰

۴-۳-۳ پیروی از اهل بیت؛ مایهٔ رستگاری ----- ۴۱

۵. پیامدهای اعتقاد به عصمت ۴۳
درباره مرکز ۵۱

رهنما۳۹ (عصمت زلال محض)

مشخصات کتاب

عنوان و نام پدیدآور : عصمت؛ زلال محض/ گرداورنده معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی؛ ویراستار محمدمهدی باقری.

مشخصات نشر : مشهد: انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری : ۵۰ ص.؛ ۱۱× ۱۷ س م.

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۴۳-۷۴-۱

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

یادداشت : کتابنامه.

موضوع : عصمت (اسلام) -- پرسش ها و پاسخ ها

شناسه افزوده : آستان قدس رضوی. معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

شناسه افزوده : موسسه انتشاراتی قدس رضوی

رده بندی کنگره : BP۲۲۰/۵/ع۳ ۶۳ ۱۳۹۱

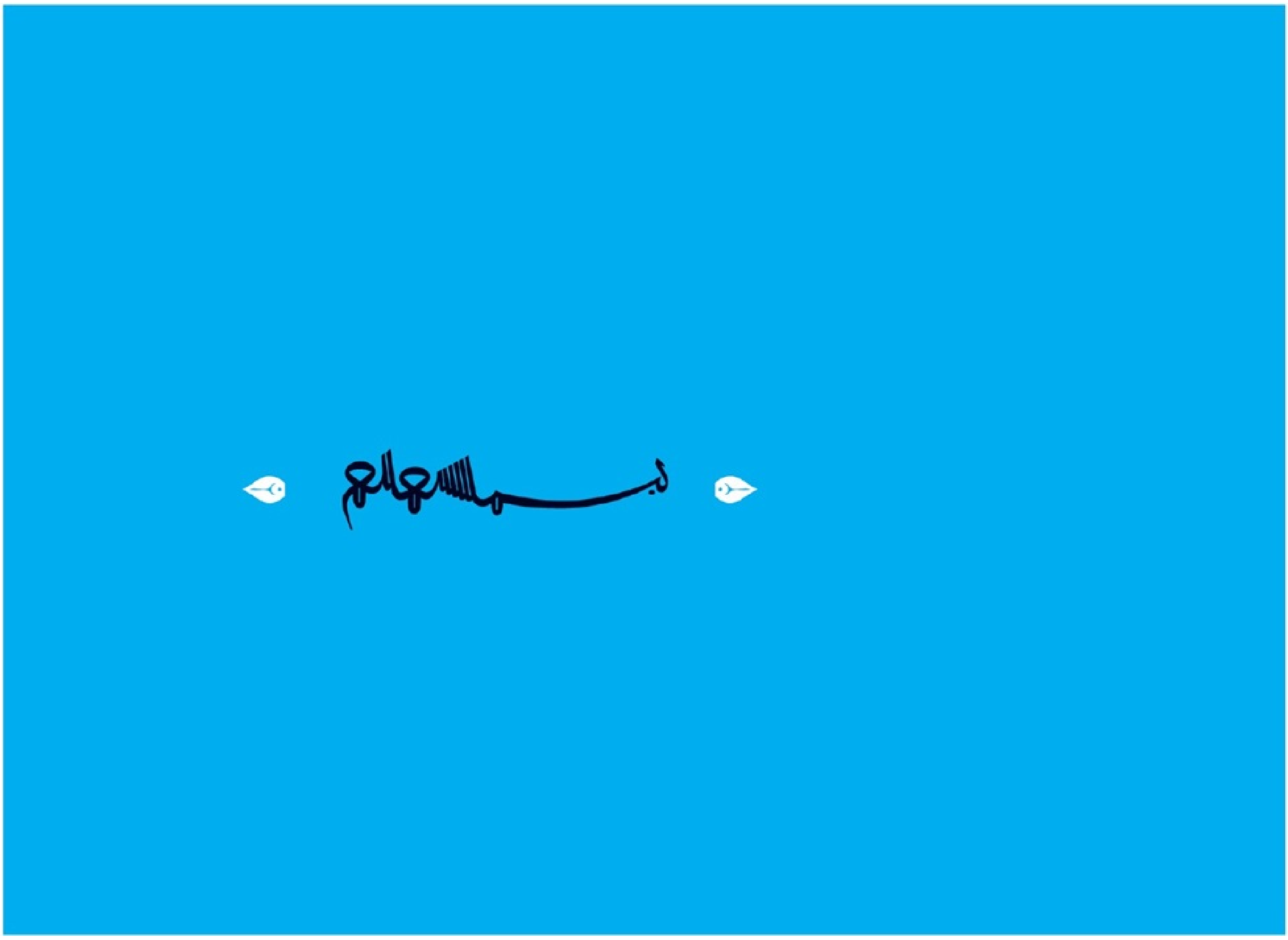
رده بندی دیویی : ۲۹۷/۴۳

شماره کتابشناسی ملی : ۲۸۶۸۲۶۵

ص:۱

اشاره

تصویر

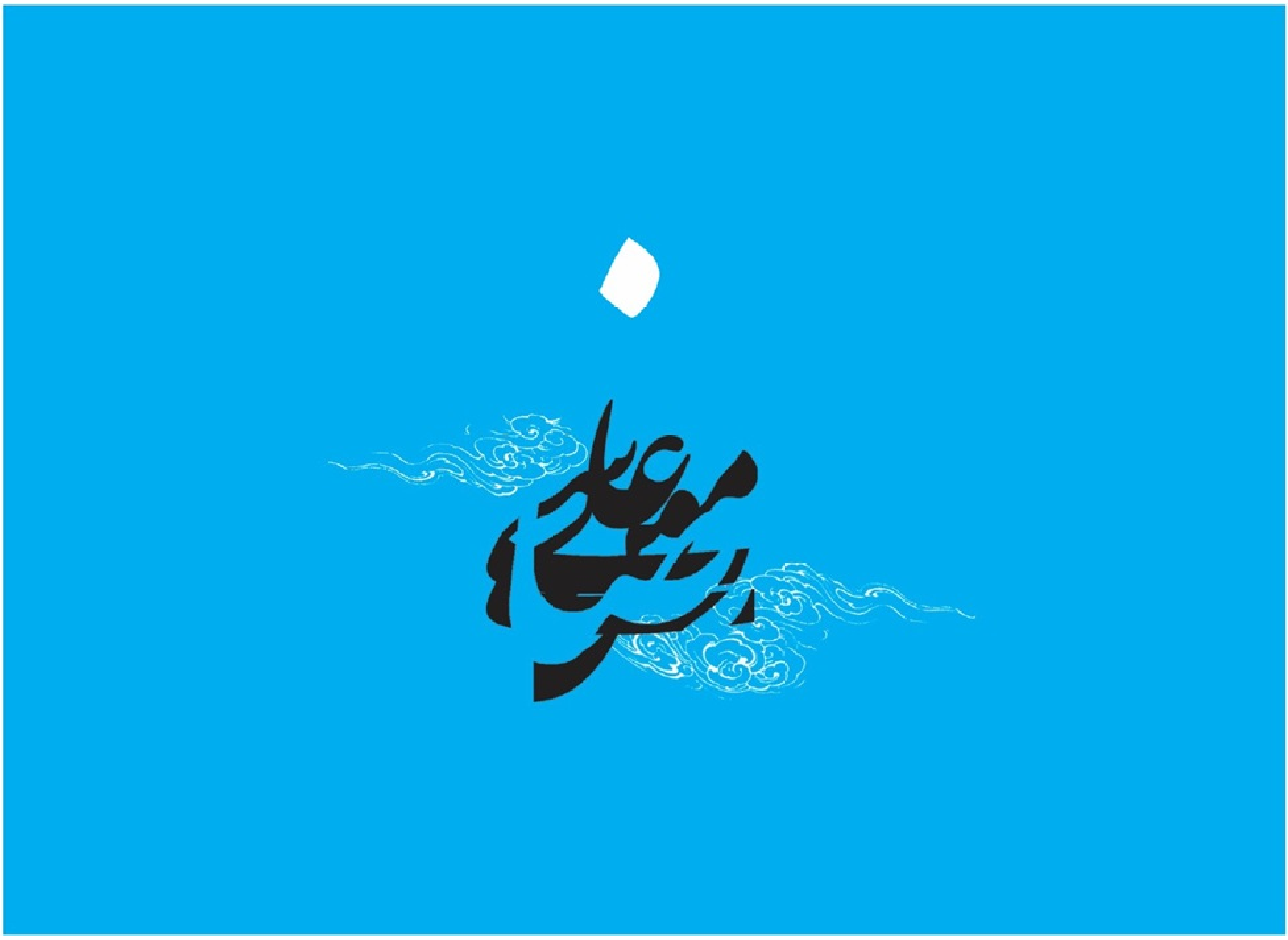

تصویر

پرسیدن برای یافتن راه، خود، ارزش است...
و هر فرهنگی که به پرسشگری بها دهد
و زیباترین، دقیق‌ترین و ساده‌ترین پاسخ‌ها را پیشِ رو بگذارد،
گسترش و دوام خود را تضمین کرده است.
مهم، انتخاب بهترین راه است...
و **رهنما** گامی است در این مسیر.
همگامِ ما باشید و با طرح دیدگاه‌های رنگارنگتان، یاری‌مان کنید.

تصویر

عصمت؛ زلال محض

پنج پرسش زیر را، در این نوشتار، پاسخ می گیرید:

۱. واژهٔ عصمت از چه زمانی در معنای امروزیِ آن به کار رفته است؟

۲. اگر عصـمت امری اِعطایی است، آیا مصونیت پیامبران و امامان از گناه، جبری نخواهـد بود؟ دراین صورت، دلیل برتری آنان بر سایر انسان ها چیست؟

۳. هیچ انسانی خالی از امیال و شهوات نفسانی نیست؛ بنابراین، چگونه می توان امکان معصوم بودنِ انسانی را پذیرفت؟

۴. شیعیان بر اساس چه دلایلی امامان خود را معصوم می دانند؟

۵. آیا اعتقاد به عصمت پیامبران و امامان، تأثیری منفی بر زندگی فردی و اجتماعی شیعیان نمی گذارد؟

ص:۵

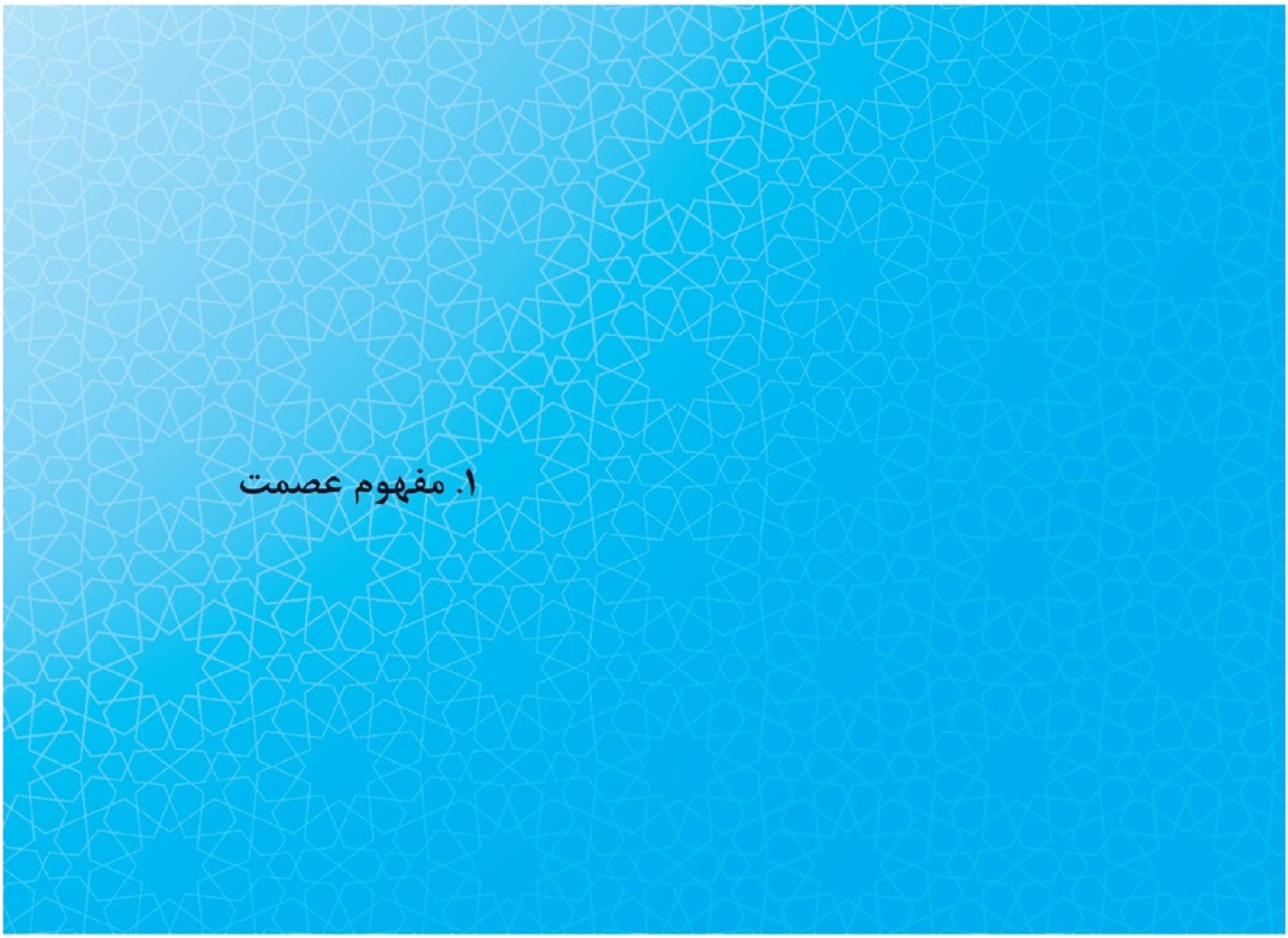
تصویر

ص:۶

۱-مفهوم عصمت

تصویر

؟: واژهٔ عصمت از چه زمانی در معنای امروزیِ آن به کار رفته است؟

عصـمت در لغت به معنـای منع کردن و بازداشـتن است و به همین معنا، در برخی آیات و روایات به کار رفته است:]لا عاصِمَ الْیوْمَ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ الاَّ مَنْ رَحِمَ[(= امروز در برابر فرمان خـدا هیـچ نگاه دارنده ای نیست؛ مگر کسـی که [خدا بر او] رحم کند.)(۱) یعنی، تنها رحمت اوست که مانع از عذاب می شود.]وَ اللَّهُ یعْصِمُک مِنَ النَّاس[(= خدا تو را از [گزند] مردم نگاه می دارد.)(۲) نیز، «انَّ التَّقْوَی عِصْمَهٌ لَک فِی حَیاتِک» (= تقوای الهی [از آلودگی به گنـاه] بازتان می دارد.)(۳) گفتنی است که بازداشـتن و منع کردن، همواره بـا جـبر و اِکراه همراه نیست؛ بلکه برای کسی که به پند و اندرز

ص:۸

۱- . هود/۴۳.

۲- . مائده/۶۷.

۳- . تصنیف غرر الحکم و درر الکلم، ص۲۷۴.

بسنده کرده و دایرهٔ اختیارِ دیگری را تنگ نمی کنید نیز، می توان این واژه را به کار گرفت.(۱)

به علاوه، از دیدگاه آیات و روایات، پیامبران و امامان از هرگونه گناه و خطایی در امان اند. برای بیان این حقیقت، الفاظ و تعابیرِ گوناگونی به کار رفته است که واژهٔ «عصمت» نیز یکی از آن هاست؛ چنان که پیامبر اکرم می فرمایند: «أَنَا وَ عَلِی وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَینُ وَ تِسْعَهٌ مِنْ وُلْدِ الْحُسَینِ مُطَهَّرُونَ مَعْصُومُون.» (= من و علی و حسن و حسین و نُه نفر از فرزندان حسین، پاک و معصوم هستیم.)(۲) امیرمؤمنان، علی، نیز با اشاره به این حقیقت که خدای حکیم را نشاید که به اطاعت و پیرویِ همه جانبه از کسی فرمان دهد که از آلوده شدن به گناه در امان نیست، می فرمایند: «اِنَّمَا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ بِطَاعَهِ الرَّسُولِ لِأَنَّهُ مَعْصُومٌ مُطَهَّرٌ لَا یأْمُرُ بِمَعْصِیتِه.» (= دلیل آنکه خداوند مردم را به اطاعت [همه جانبه] از پیامبر می خوانَد، آن است که وی پاک و معصوم است و به

ص:۹

۱- . ر.ک: مقاییس اللغه، ج۴، ص۳۳۱؛ و بحارالانوار، ج۱۷، ص۹۴.

۲- . بحارالانوار، ج۲۵، ص۲۰۱؛ و ینابیع الموده، باب۷۷، ص۴۴۵.

گناه، فرمان نمی دهد.)(۱)

این هـا، تنهـا، نمونه ای است از روایاتی که پیشینهٔ کاربرد واژهٔ عصـمت را می نمایاننـد و بر این پنـدار خط بطلان می کشـند که پیـدایش این اصطلاح، سال ها پس از ظهور اسلام و در زمان رواج اندیشه های کلامی بوده است(۲) با این همه، برای بهره گیری از معارف دینی، نباید

تنهـا از واژه هـایی سـراغ گرفت که به تدریـج در معنـای امروزی شـان به کـار رفته یا در این معانی رواج یافته انـد. قرآن کریم، بی آنکه واژهٔ عصـمت را به کـار گیرد، با بیان های گوناگون، دامان انبیا و اولیا را از هرگونه گناه و خطایی می زدایـد.(۳) پیامبر گرامی اسلام و امیرمؤمنان نیز، افزون بر این واژه، تعابیر دیگری به کار می برند که در رسایی و گویایی، چیزی از آن کم ندارد؛

۱- . موسوعه الامام علی بن ابی طالب، ج۲، ص۲۴۸.

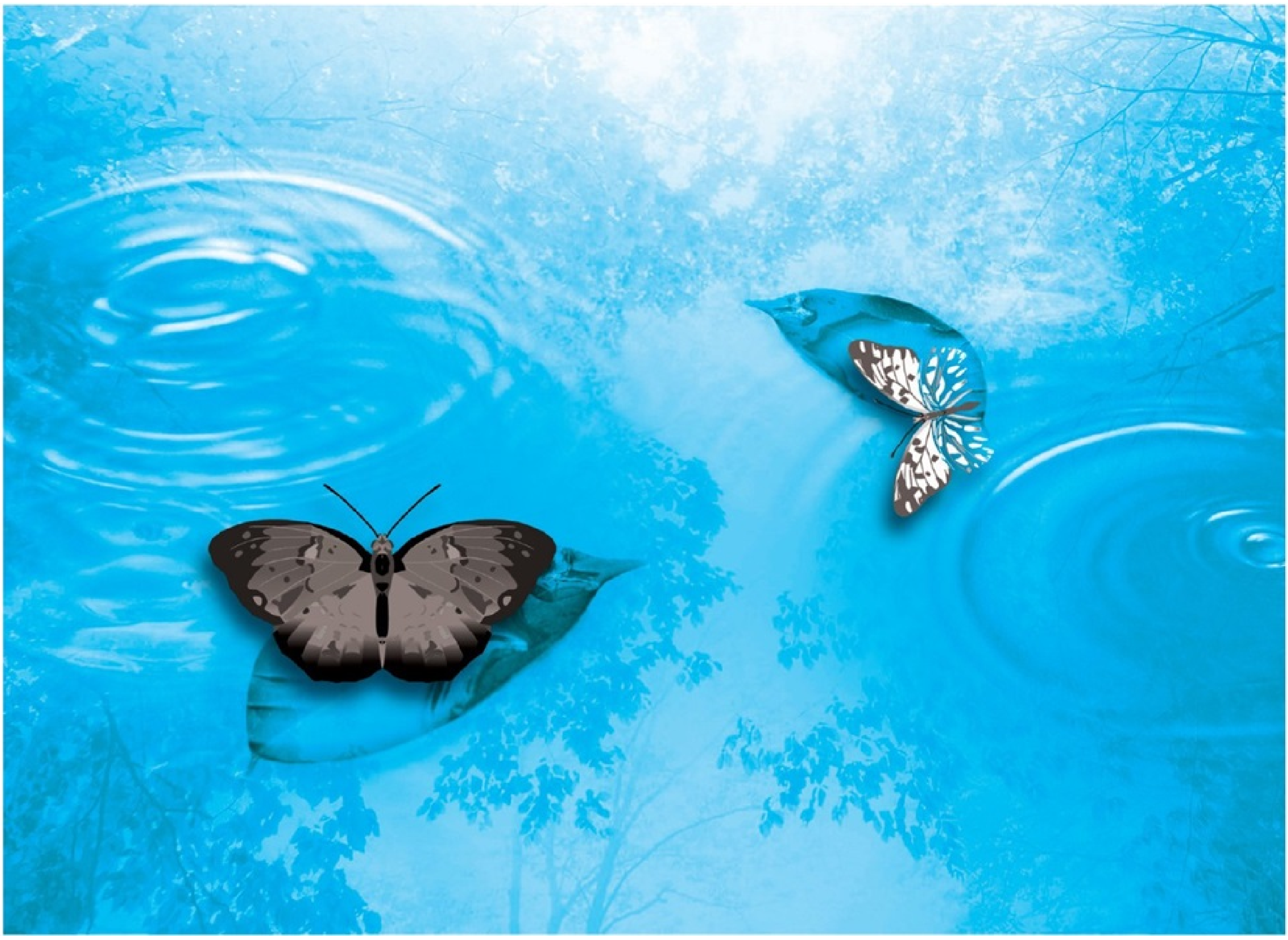
۲- . ر.ک: عصمه الانبیاء، رساله التقریب، العدد الثانی، ص۱۳۳.

۳- . ر.ک: پژوهشی در عصمت معصومان، ص۱۰۹تا۱۱۴ و۱۵۷تا۱۶۰ و ۱۹۶تا۲۰۷ و ۲۸۵تا۳۰۶.

چنان که پیامبر اکرم در تفسیر آیهٔ تطهیر می فرمایند: «فَأَنَا وَ اهلُ بیتی مُطَهَّرُونَ مِنَ الذُّنُوب» (= من و اهل بیتم از گناه پیراسته ایم.)(۱)

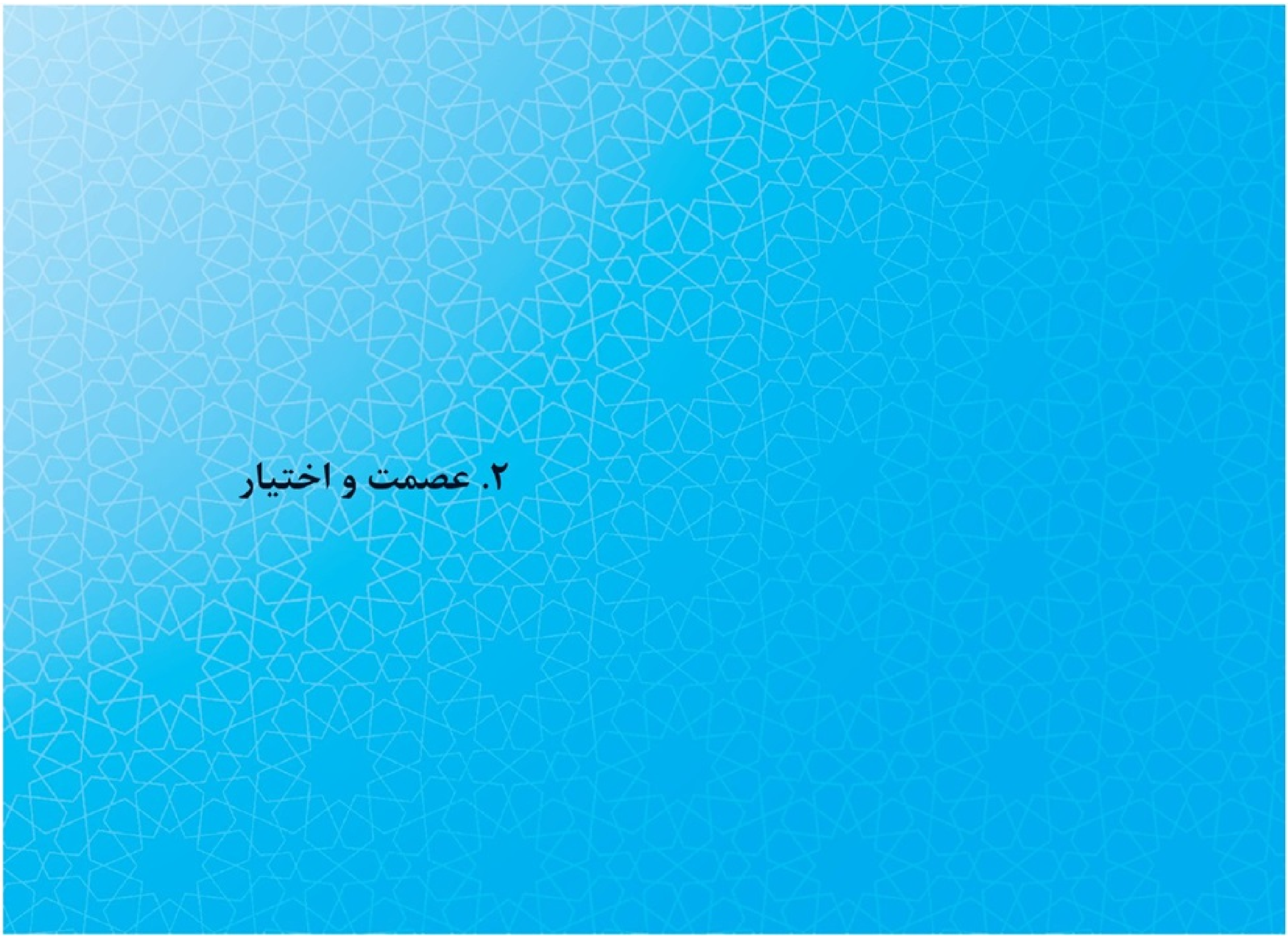
۱- . الدر المنثور، ج۵، ص۱۹۹.

تصویر

۲-عصمت و اختیار

تصویر

ص:۱۳

؟: اگر عصـمت امری اِعطایی است، آیا مصونیت پیامبران و امامان از گناه، جبری نخواهـد بود؟ دراین صورت، دلیل برتری آنان بر سایر انسان ها چیست؟

جبری یا اختیاری بودنِ عصـمت، اولین و مهم ترین پرسشی است که این مسئله، پیشِ چشم خردمندان می نهد؛(۱) چراکه ارزش آدمی به ارادهٔ آزاد و اختیار اوست و جبری انگاشتن عصمت، معصومان را به ماشینِ خودکاری تبدیل می کند که نه شایستهٔ الگوشدن برای دیگران اند، و نه سزاوارِ پاداش فراوان.

ص:۱۴

۱- . برخی نویسـندگان ازآنجاکه نتوانسته اند راهی برای جمع میان اختیاری بودنِ عصمت و دلیل برتری معصومان بیابند، بهتر آن دیده اند که اصلِ این فضـیلت را انکار کننـد. بر اساس این دیـدگاه «اگر پیامبر، معصوم باشـد، در کارهایی که انجام می دهـد یا از آن ها دست می کشد، امتیازی بر دیگران نخواهـد داشت؛ اما زنـدگیِ غیرمعصومانهٔ پیامبر، شأن و منزلت او را بالا می برد و نشانهٔ این است که در جهاد اکبر و مبارزه با نفسِ امّاره، موفق بوده و در غالب اوقات، راه و هدف درست را شناخته و از آن پیروی کرده است». ر.ک: مقارنه الادیان، ج۳، ص۱۲۶.

اختیار آمد عبادت را نمک / ورنه می گردد به ناخواه این فلک

گردش او را نه اجر و نه عقاب / که اختیار آمد هنر وقت حساب

جمله عالم خود مسبِّح آمدند / نیست آن تسبیحِ جبری مُزدمَند(۱)

راه حلِ این مشکل، ساده است: سیر اختیاری انسان دو رکن اساسی دارد: علم و اراده. اگر دچار معصیت می شویم، یا نسبت به زشتیِ گناه آگاهی کامل نداریم، یا اراده ای قوی برای تَرک آن در خود نمی یابیم. هر چه این دو عامل تقویت شوند، دایرهٔ گناهان آدمی، تنگ تر و تنگ تر خواهد شد. معصومان کسانی هستند که هم از نظر شناخت، چنان اند که زشتی و ناپسندیِ هر کارِ بدی را به چشمِ دل می بینند و هم به لحاظ اراده، چنان قدرتی دارند که طوفان غرایز حیوانی، عِنان اختیار از کفِ آنان نمی رباید. همهٔ ما مرتبه ای را از چنین مصونیت هایی تجربه

۱- . مثنوی معنوی، دفتر سوم، ابیات ۹-۳۲۸۷.

کرده ایم؛ برای مثال، خوردن برخی نجاسات، حتی به فکر هیچ عاقلی هم خطور نمی کند، چه رسد به اینکه جامهٔ تحقّق پوشد.(۱)

اما مسئله به همین جا خاتمه نمی یابد؛ پرسشی که هنوز ذهن آدمی را به خود مشغول می دارد، این است که چرا این علم و ارادهٔ آن چنانی، در انحصار گروهی اندک است؟ درست است که راه حلِ ذکرشده، مشکل اختیار معصومین را چاره می کند؛ اما همچنان، دلیل برتری آنان بر سایرین، بی پاسخ مانده است. پیامبر و امام معصوم، گناه را همچون مادهٔ سمّی می بینند؛ ازاین رو، فکر انجام دادنِ آن را نیز در سر نمی پروراند. ما نیز اگر چنان علم و اراده ای داشتیم، واجدِ صفت عصمت می شدیم.

ص:۱۶

۱- . راهنماشناسی، ص ۱۱۵تا۱۲۸. برای آشنایی با تبیین های دیگری از اختیاری بودن عصمت، ر.ک: الصحیح من سیره النبی الاعظم، ج۳، ص۲۹۷تا۳۰۲؛ امام شناسی، ج۱، ص۸۰؛ امامت و رهبری، ص۱۷۴و۱۷۵؛ تنزیه انبیا از آدم تا خاتم، ص۱۹تا۲۱؛ گوهر مراد، ص۳۷۹؛ انیس الموحدین، ب۳، ف۲؛ فلسفهٔ وحی و نبوت، ص۲۱۸و۲۱۹.

این پرسـش اساسی که گاه از آن با عنوان «موهبتی بودن عصمت» یاد می شود، با پاسخ های مختلفی روبه رو شده است.(۱) یکی از آن ها که در تأییـد آن، از روایات مختلفی می توان سود جست، راه حل این مشـکل را در علم پیشـینِ الهی جسـتجو می کنـد؛ به این بیان که خـداوندU پیش از آفرینش آدمیـان، بـا علم ازلیِ خود می دانست که گروهی از آنان، بیش از سایرین، از اختیارِ خود بهره می گیرنـد و حتی اگر موهبت های ویژه نیز به آنان نرسد، با اَعمال اختیاری خود، سرآمدِ همگان خواهند شد. این منزلتی که اینان با سِیر اختیاریِ خویش بدان می رسیدند، سبب شد که خداوندU، موهبت ویژۀ خویش را به آنـان عطـا کنـد و ایشان را از علم و اراده ای برخوردار کنـد که به واسـطۀ آن، به مصونیت کامل برسند و در پرتوِ آن، راهنمایانی مطمئن برای همۀ افراد بشر شوند.

۱- . برای نمونه، ر.ک: پرسش ها و پاسخ های مذهبی، ج۱، ص۱۶۵تا۱۶۹؛ راهنماشناسی، ص۱۲۱؛ امام شناسی، ج۱، ص۱۱۴.

به عبارت دیگر، دلیل اِعطای چنین موهبتی، علاوه بر پاداش به خودِ آن ها، فراهم کردنِ وسایل هدایت برای سایر انسان هاست.(۱) این نکته را می توان به خوبی از فرازهای آغازینِ دعای ندبه فهمید. همچنین، در روایتی از امام صادق دربارهٔ موهبت های ویژهٔ پیامبران، چنین آمده است: «ازآنجاکه خداونـد به هنگام آفرینش پیامبران، می دانست که آنان از او فرمان بُرداری کرده و فقط او را عبادت می کننـد و هیچ گونه شِرکی روا نمی دارند، [از موهبت های ویژهٔ خویش، برخوردارشان ساخت.] پس اینان به واسطهٔ فرمان بُرداری از خداوند، به این کرامت و منزلت والا رسیده اند.)(۲)

۱- . پژوهشی در عصمت معصومان، ص۶۶تا۶۸؛ همچنین، ر.ک: بحارالانوار، ج۱۷، ص۹۴؛ مصنفات الشیخ المفید، ج۵، تصحیح الاعتقاد، ص۱۲۸و۱۲۹؛ مقالات الاسلامیین، ج۱، ص۳۰۱.

۲- . بحارالانوار، ج۱۰، ص۱۷۰.

۳. ناسازگاری با طبیعت انسان

مقدمه

تصویر

ص:۱۹

۳. هیچ انسانی خالی از امیال و شهوات نفسانی نیست؛ بنابراین، چگونه می توان امکان معصوم بودنِ انسانی را پذیرفت؟

برخی کسانی که به روشنفکران مذهبی شهرت یافته اند، بی گناهی را گناهی بزرگ برای نوع بشر می شمارند؛ با این استدلال که طینتِ آدمی را با اراده و اختیار سرشته اند و آنان که این ویژگی را ندارند، یا حیوان اند یا فرشته!(۱) احمد امین مصری نیز پیراستگی از گناه را ناشدنی می شمارد و با اشاره به وجود گرایش های گوناگون در آدمی، برای انسانِ عاری از گناه جایگاهی جز پندار نمی شناسد.(۲)

در پاسخ باید گفت که چنین نگرشی بیش از هر چیز، نمایانگر برداشت نادرست اینان از پدیدهٔ

۱- . بازخوانی قصهٔ خلقت، ص۱۱۰تا۱۱۲.

۲- . ضحی الاسلام، ج۳، ص۲۲۹و۲۳۰؛ ر.ک: من العقیده الی الثوره، ج۴، ص۱۸۷تا۱۹۱.

عصمت و نادیده گرفتن توانایی های آدمی است. برای توضیح بیشتر، چند نکته را یادآور می شویم:(1)

۳-۱ سازگاری عصمت با اختیار

بی تردیـد، قـوام انسـان به اراده و اختیـار است و در هیـچ پدیـدهٔ انسـانی، نمی تـوان این ویژگی را نادیـده گرفت. ازسوی دیگر، کسـانی که با سخنانی ازاین دست، امکان عصـمت را به چالش می خواننـد، نتوانسـته انـد عصـمت و اختیار را با یکـدیگر سازش دهنـد و آن دو را کنار هم بنشاننـد. ازاین روست که می گوینـد: «انسـان، با عصـیان و اراده و آگاهی و قـدرت، خود را ثابت می کنـد» یا «کمال آدمی به این است که با وجود توانایی بر انجام دادن کارهای زشت، در بیشتر اوقات، جانب خیر و پاکی را ترجیح دهد.»

ص:۲۱

۱- . ر.ك: پژوهشی در عصمت معصومان، ص۳۵تا۴۲.

این در حالی است که در جای خود، رابطۀ عصمت و اختیار را بررسی کرده و سازگاری آن دو را با یکدیگر به اثبات رسانده اند. به راستی مگر درجاتی از عصمت، کم و بیش در همۀ انسان ها تحقق نیافته است؟ کدام انسانِ با اراده ای است که آگاهانه، لب به غذای مسموم بزند؟ تنها تفاوت معصومان با دیگران در این است که در نظر آن بزرگواران، همۀ گناهان چون زهری کشنده اند؛ از این رو، خیال نزدیک شدن به آن را نیز از سر نمی گذرانند.(۱)

۳-۲ انسانِ برتر؛ نه برتر از انسان

در تاریخ، بسیاری افراد به دلیل بشربودنِ انبیا، پیامبری شان را زیر سؤال برده و از پذیرش دعوتشان روی برتافته اند. پیام آورانِ آسمانی نیز با تأکید بر بشربودن خویش، موهبت الهی را

ص:۲۲

۱- . ر.ک: الهیات، ج۳، ص۱۵۹تا۱۶۲؛ امامت و رهبری، ص۱۷۴و۱۷۵؛ امام شناسی، ج۱، ص۸۰.

دلیل دستیابی به این مقاماتِ ویژه دانسته اند:]إنْ نَّحْنُ الّاَ بَشَرٌ مِثْلُكمْ وَ لكنَّ اللَّهَ يمُنُّ عَلی مَنْ يشاءُ مِنْ عِبادِهِ.[(= ما جز بشری مثل شما نیستیم؛ ولی، خدا بر هریک از بندگانش که بخواهد، منّت می نهد.)(۱)

بنابراین، نباید از همانندی در انسان بودگی، به گمراهی بیفتیم و هیچ انسانی را شایستهٔ ارتباط با جهانی دیگر و دستیابی به مقامات والایی همچون عصمت ندانیم. اگر خود، چهرهٔ حقیقیِ گناهان را چنان که باید، درک نکرده ایم و آن ارادهٔ قوی را برای دوری از آن ها در خود نمی بینیم و خویشتن را اسیر دام های شیطانی می یابیم، نباید همگان را با خود مقایسه کرده، هر سخنی را انکار کنیم که فراتر از سطح اندیشهٔ ماست.

۱- . ابراهیم/۱۱.

۳-۳ توانایی انجام دادن گناه؛ نه آلودگی به آن

آنچه رهزن اندیشهٔ عصمت ستیزان قرار گرفته است، این پندار است که با وجود گرایش های نفسانی، گریزی از آلودگی به گناه نیست. غافل از آنکه در کنار امیالی که آدمی را به زشتی ها فرامی خوانَد، همواره گرایش به خوبی نیز وجود دارد و در معصومان، این گرایش ها هیچ گاه راهی برای به بارنشستنِ امیالِ دستهٔ اول باقی نمی گذارد. به اصطلاح، این انسان های والا که در معرضِ انجام دادن گناه هم هستند، همواره مانعی در پیشِ روی خود می بینند و از فعالیتِ معصیت بار باز می مانند.(۱)

ص:۲۴

۱- . الصراط المستقیم، ج۱، ص۱۱۶؛ بررسی مسائل کلی امامت، ص۱۷۲تا۱۷۴.

۴-۳ تعدیل قوا؛ نه سرکوب آن ها

یکی از نکاتی که توجه به آن، بسیاری تردیدها را پایان می دهد، این است که عصمت به معنای سرکوبیِ قوای نفسانی و شهوانی نیست؛ بلکه نیرویی است که به هر کدام از گرایش های آدمی، از راه حلال پاسخ می گوید. «مثلاً ـ سامعه از انسان صوت حَسَن می خواهد، نه غنا؛ و شخص می تواند صوت حسن را با صوت موزون و دلپذیرِ بدون شائبهٔ حرام، تأمین کند. نیز، سایر قوا، هر کدام مقتضیاتی دارند که هم می توان آن را از راه حلال تهیه کرد و هم از راه حرام. انبیا راه حرام را بستند و با حلال، به مقتضیات قوا پاسخ دادند.»(۱)

ص:۲۵

۱- . تفسیر موضوعی قرآن کریم، ج۹؛ سیرهٔ علمی و عملی حضرت رسول اکرم، ص۲۲و۲۳.

۴. عصمت امامان

مقدمه

تصویر

تصویر

؟: شیعیان بر اساس چه دلایلی امامان خود را معصوم می دانند؟

اندیشـمندان شـیعه برای اثبات عصـمت امامان از ادلّهٔ گوناگونی بهره می برند که تبیین آن ها نیازمند کتابی پُرحجم و مسـتقل است؛ چنان که علامه حلّی بـا شـرح و بسـط این دلایل، بیش از هزار نکته دراین باره فراهم آورده است.(۱) بـااین حـال، اشاره ای کوتاه به این ادلّه، خالی از فایده نیست و زمینهٔ جستجوهای بیشتر و عمیق تر را فراهم می سازد.

۱- . ر.ک: الالفین فی امامه امیرالمؤمنین علی بن ابی طالب.

۴-۱ جدایی ناپذیریِ مقام امامت از عصمت

۴-۱ جدایی ناپذیریِ مقام امامت از عصمت(۱)

مقام امامت، آن گونه که از کتاب و سنّت برمی آید، در رهبریِ سیاسیِ جامعهٔ اسلامی خلاصه نمی شود؛ بلکه دنبالهٔ نبوّت و کامل کنندهٔ رسالت است.(۲) چنین تصویری از مسئله، پیامبر و امام را کنار هم می نشانَد و دلایل عقلیِ عصمت را به قلمروِ امامت نیز می کشاند. با این تفاوت که در اینجا، به جای ابلاغ وحی، از تبیین معارف وحیانی سخن می رود.

۱- . کشف المراد، ص۳۶۴و۳۶۵؛ نهج الحق، ص۱۵۷و۱۵۸؛ ارشادالطالبین، ص۳۳۳تا۳۳۶؛ تنزیه الانبیاء، ص۸و۹؛ عقائد الامامیه، ص۶۷؛ تلخیص الشافی، ج۱، ص۱۹۴تا۲۰۱؛ امام شناسی، ج۱، ص۹.

۲- . الالهیات، ج۴، ص۲۶تا۴۵؛ امامت و رهبری، ص۵۱و۵۲؛ پژوهشی در عصمت معصومان، ص ۲۸۰تا۲۸۵.

۴-۲ قرآن و عصمت امام

۴-۲-۱ آیهٔ امامت

قرآن کریم ظالمـان را شایسـتهٔ مقام امامت نمی داند(۱) و بـا توجه به آنکه فرهنـگ قرآن، هر گناهکاری را ظالم می خوانَـد،(۲) چاره ای جز پـذیرش عصـمتِ امـام بـاقی نمی مانـد. این آیه هر چنـد گفت وگوهـای فراوانی برانگیخته است، امـا روشـنیِ آن به انـدازه ای است که برخی مفسّـِرانِ اهـل سنّت را نیز به اعترافی چنین واداشـته است؛ به طوری که یکی از این مفسّـِران می گویـد: «این آیه دلیل بر آن است که پیامبران، [حتی] پیش از بعثت نیز از گناهان کبیره معصوم اند و فاسقان، شایستگیِ پیامبری ندارند.»(۳)

این مفسّر نامدار اگر پیش فرض های ذهنی خود را کنار می نهاد، میان امامت و نبوّت فرقی

ص:۳۰

۱- . ر.ک: بقره/۱۲۴.

۲- . العصمه، ص۲۵تا۲۷؛ الالهیات، ج۴، ص ۱۲۱؛ المیزان، ج ۱، ص۲۷۶.

۳- . تفسیر البیضاوی، ج ۱، ص۱۳۹.

نمی گذاشت و در بیان شروط امام، تنها به عدالت بسنده نمی کرد. زیرا در آیهٔ مذکور، سخن بر سر آن است که ظالمان، شایستگیِ دریافت عهد الهی را ندارند. ما نیز می پذیریم

که عهد الهی، عنوانی است فراگیر که نبوّت و امامت، هر دو، را دربرمی گیرد؛ اما، چگونه این جمله در یکی از مصادیق عهد، لزوم عصمت را نتیجه می دهد و در مصداق دیگرِ آن، از حدّ اشتراطِ عدالت فراتر نمی رود؟!

۴-۲-۲ آیهٔ اولی الامر

در آیه ای دیگر، قرآن کریم همگـان را به اطـاعت از اولی الامر فرامی خوانـد و این گروه را در کنار پیامبر می نشانـد.(۱) این اطاعت به دلیل آنکـه قیـد و شـرطی بـه همراه نـدارد، اطـاعتی همـه جـانبه و بی چـون و چراست و این مطلب، جز بـا عصـمت اولی الاـمر سازگـار نیست؛ زیرا سرسپردگیِ این چنینی تنها در برابرِ کسی سزاوار است که از کج رَوی و کج اندیشی در

۱- . نساء/۵۹.

امان است و نه تنها در گفتار، بلکه با رفتار خود نیز مردم را جز به آنچه رضای خداوند است، نمی خواند.(1)

فخر رازی، اندیشمند و مفسّر بزرگ اهل سنّت که به دلیل توانایی زیاد در شبهه افکنی، او را امام المشکّکین می خوانند، دلالت آیه بر عصمت را می پـذیرد؛ اما، منظور از اولی الامر را نخبگان امّت می دانـد؛(2) درحالی که پیامبر اکرم در پاسـخ به پرسشـی دراین باره، از امامان دوازده گانهٔ شیعه نام می برَد و آنان را جانشین خود و پیشوای مردم معرفی می کند.(3)

۴-۲-۳ آیهٔ تطهیر

آیهٔ تطهیر از دیگر آیاتی است که به روشنی، عصمت اهل بیت را

۱- . المیزان، ج۴، ص۳۸۷تا۴۰۱؛ ولایت فقیه، ص۷۲.

۲- . التفسیرالکبیر، ج۱۰، ص۱۱۶.

۳- . ر.ک: اثبات الهداه، ج۱، ص۵۰۱؛ ر.ک: ینابیع الموده، ص۴۹۴و۴۹۵.

می نمایاند و بر پاکی و طهارت آنان تأکید می ورزد.(۱) سخن دربارهٔ این آیه نیز فراوان است؛ اما آنچه به طور گذرا می توان گفت این است که بر اساس این آیه، ارادهٔ ازلی و تخلف ناپذیر الهی بر این تعلّق گرفته است که هرگونه «رِجس» و پلیدی را از اهل بیت بزداید و آنان را پاک سازد و طاهر نگه دارد. این حقیقت، با توجه به این نکته که قرآن کریم هرگونه آلودگیِ ظاهری و باطنی را رجس می شمارد،(۲) تفسیری جز عصمت بر نمی تابد.

۳-۴ عصمت اهل بیت در روایات نبوی

مقدمه

روایات پیامبر اکرم، فضایل فراوانی برای اهل بیت برمی شمارند که برخی از آن ها جز با عصمت آنان سازگار نیست. در این قسمت، از احادیثی که تنها شیعیان روایتگر آن اند

۱- . ر.ک: المیزان، ج۱۶، ص۳۰۹تا۳۱۳؛ العصمه، ص۶۹تا۸۲ و ۱۵۷تا۲۴۷؛ منشور جاوید، ج۵، ص۲۸۲تا۳۲۰.

۲- . ر.ک: الالهیات، ج۴، ص۱۲۸و۱۲۹؛ روح المعانی، ج۲۲، ص۱۲.

درمی گذریم و به نمونه هایی از آنچه در کتب اهل سنّت آمده است، بسنده می کنیم:

۴-۳-۱ اهل بیت؛ همراه و همتای قرآن

در حـدیث پُرآوازهٔ ثقلین، توجه به دو نکته اندیشهٔ حق جویـان را به عصـمت اهـل بیت رهنمون می شود: یکی آنکه در این حـدیث، کتاب و عترت در کنار یکدیگر محور هدایت به شـمار آمده اند: «ما إنْ تمَسّكْتُم بِهِما لَنْ تَضِلّوا أبَداً.» دیگر آنکه این روایات، بر جدایی ناپذیریِ قرآن و عترت تأکیـد می کنـد: «لَنْ يَفترِقا حتّى يَرِدا عَلَيّ الحَوْض.» اگر اهلِ بیت معصوم از گناه و خطا نبودند، پیروی از آنان همواره موجب هدایت نبود و جدایی ناپذیریِ آنان از قرآن، معنای روشنی نمی یافت.

۴-۳-۲ علی بن ابی طالب، مدار و معیار حق

برای داوری میان انسان های عادی، چیزی را جز حق نمی توان محورِ ارزیابی قرار داد. باید ابتدا حق را شناخت تا بتوان میزان حقانیت

اشخاص را بر اساس نزدیکی و دوری به این محور سنجید: «إعرِفِ الحقّ تُعرَف أهلَه.»(۱) تنها کسانی که خود، معیار حق اند و حق بر گِرد آنان می چرخد، معصومان اند و امام علی به گواهیِ رسول خدا، از این گروه است: «علیٌّ مَعَ الحَقّ و الحَقّ مَع علی.»(۲) نیز، «اللّهُم أدِرِ الحَقّ مَعَ علی حیثُ دار.»(۳)

۴-۳-۳ پیروی از اهل بیت؛ مایهٔ رستگاری

افزون بر حدیث معروف سفینه («مثلُ اهل بیتی مَثلُ سَفینه نوحٍ»(۴)) که اهل بیت را به کَشتی نوح همانند می کند و رستگاریِ ابدی را با پیروی از آنان، پیوند می زند، احادیث فراوان دیگری نیز دراین باره می توان یافت که این روایت، نمونه ای از آن هاست: «هر کس می خواهد زندگی و مرگش همچون حیات و ممات من باشد،... ولایت

ص:۳۵

۱- . بحارالانوار، ج ۴۰، ص ۱۲۶.

۲- . تاریخ بغداد، ج ۱۴، ص ۳۲۱.

۳- . سنن الترمذی، ج ۵، ص ۶۳۳؛ المناقب، باب ۲۰؛ المستدرک علی الصحیحین، ج ۳، ص ۱۳۵.

۴- . المستدرک، ج ۳، ص ۱۶۳؛ کنز العمّال، ج ۱۲، ص ۹۴؛ الصواعق المحرقه، ص ۱۸۶.

علی و فرزندانش را برگزینند؛ زیرا آنان هرگز شما را از راه هدایت بیرون نمی برند و به گمراهی نمی کشانند.»(1)

۱- . کنز العمال، ج۱۱، ص۶۱۱و۶۱۲، ح ۳۲۹۶۰.

۵. پیامدهای اعتقاد به عصمت

تصویر

ص:۳۷

تصویر

ص:۳۸

؟: آیا اعتقاد به عصمت پیامبران و امامان، بر زندگی فردی و اجتماعی شیعیان تأثیری منفی نمی گذارد؟

برخی کسانی که عصمت معصومان را پذیرفتنی نمی یابند، پیامدهایی منفی برای این باور برشمرده و از این راه، به نقدِ آن پرداخته اند. گروهی چنین پنداشته اند که شخص معصوم را نمی توان الگوی دیگران و برتر از آنان به شمار آورد؛ بلکه آنچه شأن و منزلت

پیامبر را بالا می برَد، زندگی غیرمعصومانهٔ اوست که «نشانگر آن است که در جهاد اکبر و مبارزه با نفسِ امّاره، موفق بوده و در غالب اوقات، راه و هدف درست را شناخته و از آن پیروی کرده است.»(1)

برخی دیگر، پدیدهٔ عصمت را سبب رونق بازار دورویی و ظاهرآرایی می دانند و تلاش

۱- . مقارنه الادیان، ج۳، الاسلام، ص۱۲۶.

می کننـد با اثبات این نکته که «گناه، در طرح خلقت آدمی منـدرج است»،(۱) وجدان گناه آلودگان را آسوده سازند و بدین وسیله، به گمان خود، آنان را از مقدس مآبی و زهد فروشی برحذر دارند.(۲)

در پاسخ به چنین دیدگاهی، چند نکته را یادآور می شویم:

۵-۱ دستیابی پیامبران و امامان به کمالات ویژه ای نظیر عصمت، گزاف و بی دلیل نبوده است و در شایستگی های آنان ریشه دارد؛(۳) بنابراین، عصمت پیامبران و امامان از گناه، افزون بر فواید دیگر، در بُعد عملی، از انسان دست گیری می کند و نمونه ای کامل از کسانی را فراروی آدمیان قرار می دهد که از بند شیطان رسته و به خداU پیوسته اند؛ چنان که عصمت

۱- . دین و جامعه، ص۴۸۹.

۲- . همان، ص۴۸۷.

۳- . ر.ک: مصنفات الشیخ المفید، ج۵، تصحیح الاعتقاد، ص۱۲۸و۱۲۹؛ الالهیات، ج۳، ص۱۷۶و۱۷۷؛ پژوهشی در عصمت معصومان، ص۶۶تا۶۸.

در دریافت و ابلاغِ وحی نیز در بُعد علمی، به یاریِ آدمی می شتابد و معرفت حقیقی و سعادت واقعی را دست یافتنی می سازد. مقصود قرآن کریم از نقل حکایاتی مانند داستان حضرت یوسف نیز همین درس آموزی هاست؛ یعنی بیان این حقیقت که حتی در عنفوان جوانی و با فراهم بودنِ زمینه های گناه نیز می توان با یاری جستن از خداU، از چنگال نفسِ بدفرما، رهایی یافت.

۵-۲ نباید معصومان را چون ماشینِ خودکاری بپنداریم که بدون سنگ اندازی های شیطان، راه درست را در پیش می گیرند و فارغ از هرگونه مانعی، در طریق مقصود ره می سپرند؛ بلکه آنان نیز با شیطان درگیرند. هر چند، همواره در این جهاد اکبر پیروزِ میدان اند.

۵-۳ رهبران دینی، گرچه مردم را به پیروی از معصومان فرامی خوانند و از آنان می خواهند که پیامبران و امامان را الگوی خویش سازند، همواره بر این نکته تأکید می ورزند

ص:۴۱

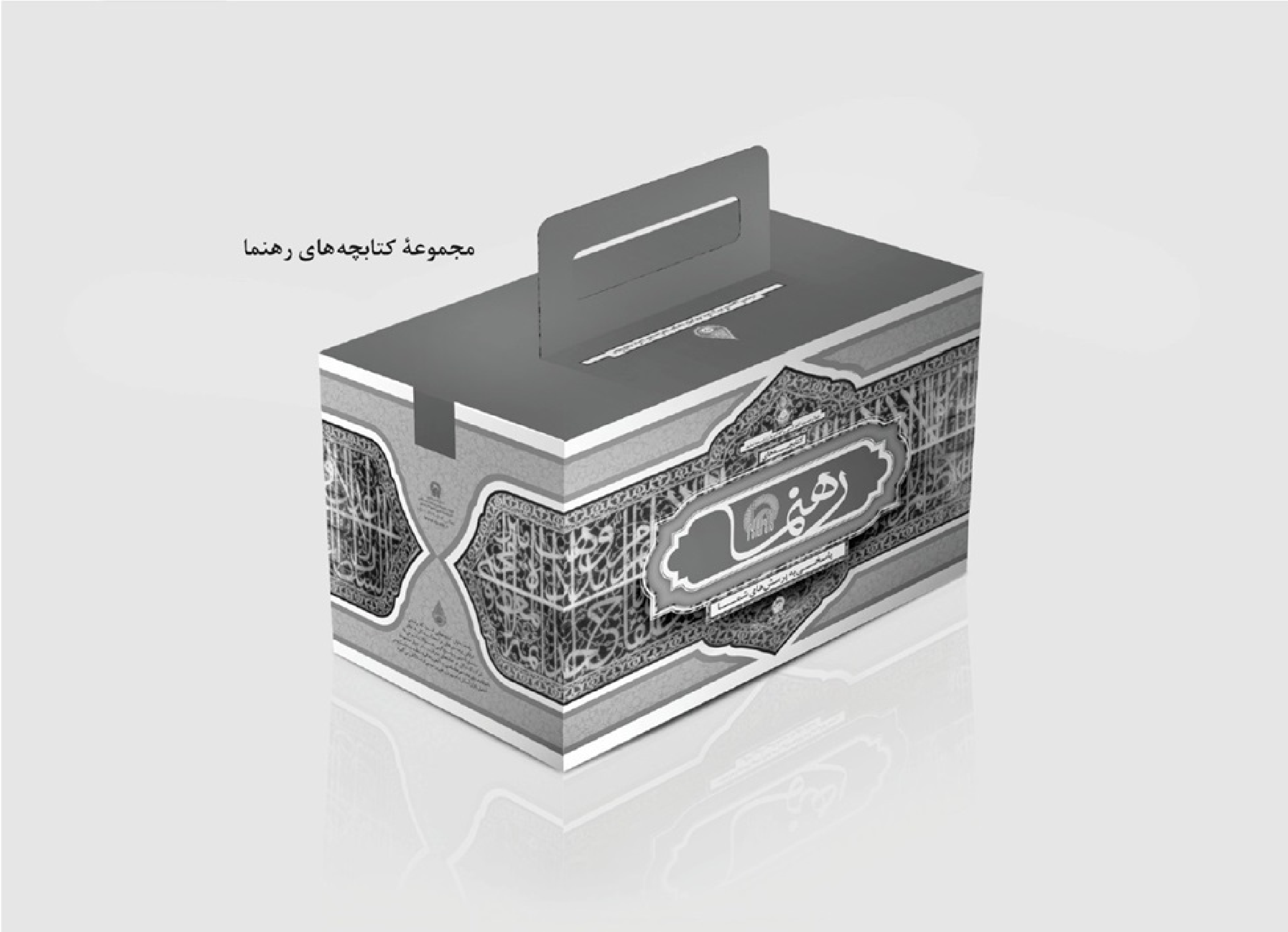
که هیچ گاه به مقام معصومان نتوان رسید.(۱) ازاین رو، جانب داری از اندیشهٔ عصمت، فشاری درونی یا برونی بر مؤمنان وارد نمی سازد و روح و جان آنان را نمی آزارَد.

معصومان در همهٔ کمالات انسانی، پیشتازِ دیگران ا ند و کسی به آنان نزدیک تر است که در این راه، گام بیشتری بردارد. البته، هیچ گاه نباید اندیشهٔ هَماوردی با آنان را در سر پرورانـد؛ چنان که پیشوای متّقیان، امیرمؤمنان، دربارهٔ زهد و ساده زیستیِ خویش می فرمایند: «آگاه باشید که هر پیرُوی را پیشوایی است که پِیِ وی پوید و از نور دانش او روشنی جوید. پیشوای شما، از دنیای خود، به دو جامهٔ فرسوده بسنده کرده و دو قرص نان را خوردنیِ خویش کرده است... بدانید که شما چنین نتوانید کرد، اما مرا یاری کنید به پارسایی و در پارسایی کوشیدن و پاک دامنی و درستی ورزیدن.»(۲)

۱- . الالهیات، ج۳، ص۱۷۶و۱۷۷. پژوهشی در عصمت معصومان، ص۶۶تا۶۸.

۲- . ر.ک: الکافی، ج۱، ص۲۰۱.

تصویر

ص:۴۳

تصویر

نسخهٔ دیجیتالی رهنما
مرکز پخش: مشهد مقدس، نبش ورودی باب الجواد علیه السلام
فروشگاه عرضهٔ محصولات رضوی
تلفن: ۰۵۱۱-۲۲۸۵۲۰۴

ص:۴۴

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانه ای
قائمیه
اصفهان
www
برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشـــانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹